

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.34

DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2021.2/011>

Бугера С.І.

Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ЗАГРОЗА ІНВЕСТИЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Стаття присвячена дослідженню сутності транснаціональної організованої злочинності як загрози інвестиційній безпеці держави.

Зазначено, що важливою складовою частиною забезпечення економічної безпеки держави є інвестиційна безпека, і зокрема, в частині оцінки можливих загроз від здійснення іноземних інвестицій у стратегічні підприємства.

Наголошено на тому, що для запобігання використанню транснаціональною організованою злочинністю інвестиційної діяльності зі злочинною метою та удосконалення правового забезпечення інвестиційної безпеки необхідним є: вдосконалення правового механізму впровадження скринінгу іноземних інвестицій у стратегічні підприємства як одного зі способів забезпечення економічної безпеки держави; створення та законодавче закріплення системи оцінки іноземних інвестицій у стратегічні підприємства; здійснення постійного моніторингу процесу інвестування у стратегічні підприємства та внесення за необхідності відповідних змін і доповнень до чинного законодавства.

Звернено увагу на те, що проект Закону України «Про здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України» (№ 5011 від 03.02.2021 року), розроблений Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, визначає основи правового регулювання здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України та порядок проведення оцінки впливу таких інвестицій на національну безпеку України. Прийняття вказаного законопроекту позитивно вплине на захист національних інтересів та безпеки держави оскільки, буде запроваджено відповідну систему оцінки впливу іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення. Крім того, це повинно сприяти економічному розвитку стратегічних підприємств, їх технологічному оновленню на взаємовигідних для інвестора та держави умовах.

Ключові слова: транснаціональна організована злочинність, економічна безпека, інвестиційна безпека, скринінг інвестицій, стратегічні підприємства.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших складових частин економічної безпеки є інвестиційна безпека, яка забезпечується, зокрема, за умов дотримання граничної норми інвестування, що дає можливість: відтворювати науково-технічний та інтелектуальний потенціал нації; здійснювати розширене відтворення основного капіталу; підтримувати конкурентоспроможність економіки; гарантувати стійке зростання валового внутрішнього продукту на рівні завдань соціально-економічного розвитку і міжнародного

співробітництва; створювати стратегічні резерви; долати депресивні явища у регіонах країни; зберігати і відновлювати природні ресурси; утримувати на безпечному рівні екологічні параметри [1].

При цьому залучення потенційних інвесторів та підвищення інноваційної активності підприємств повинно поєднуватись із захистом національних інтересів держави [2, с. 26].

Особливо це є важливим у випадку залучення іноземних інвестицій у стратегічні підприємства, оскільки існують ризики негативного

впливу на цей процес транснаціональної організованої злочинності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження проблемних питань забезпечення економічної та інвестиційної безпеки держави, а також протидії транснаціональній організованій злочинності здійснювали такі вчені, як: О.І. Барановський, М.Г. Вербенський, О.С. Влашук, В.О. Глушков, В.М. Дрьомін, Г.П. Жаровська, В.І. Мунтіян та інші. Однак залишаються невирішеними окремі питання ефективної протидії транснаціональній організованій злочинності для забезпечення інвестиційної безпеки держави.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності транснаціональної організованої злочинності як загрози інвестиційній безпеці держави.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У Національній економічній стратегії на період до 2030 року вказується, що пропозиція іноземного капіталу суттєво скоротиться протягом наступних кількох років внаслідок світової пандемії. Така ситуація посилить конкуренцію між країнами за прямі іноземні інвестиції. Згідно з даними Конференції ООН із торгівлі та розвитку (UNCTAD), обсяги глобальних прямих іноземних інвестицій у 2020 році скоротилися на 40 відсотків порівняно з 2019 роком та очікується подальше падіння на 5-10 відсотків у 2021 році. Україна не стала винятком – вже за 10 місяців 2020 року обсяги надходження прямих іноземних інвестицій були майже в 20 разів меншими за відповідний період попереднього року і сягнули 221 млн. доларів США. Частка України в світовому обсязі прямих іноземних інвестицій становить близько 0,1 відсотка, що в рази нижче за інші країни-регіони [3].

При цьому Україна стикається з появою принципово нової форми транснаціональної злочинності, яка відноситься до сегменту злочинів проти національної безпеки. Характерною особливістю нинішнього етапу «дискурсу безпеки» є його поступовий перехід в площину визнання транснаціональної злочинності як основної загрози національній безпеці України, яка за своїми масштабами виходить за межі традиційної кримінальної діяльності, має характеризуватися як «транснаціональна злочинність військово-політичної спрямованості», характерною ознакою якої, зокрема, є намагання дестаблізувати суспільно-політичну ситуацію у країні з метою отримання політичних, економічних преференцій, із претензією на створення кримінальних анклавів, влада в яких має належати лідерам транснаціональних злочинних організацій [4, с. 35–36].

Транснаціональна економічна злочинність нині вважається одним із найзагрозливіших факторів, що руйнують світову економіку, призводять до бідності населення відповідних країн і провокують інші види злочинів [5, с. 247]. Негативним фактором впливу транснаціональна злочинність є і по відношенню до забезпечення національної безпеки держави.

Необхідно зазначити, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» [6] національна безпека України – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Національні інтереси України – життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян.

Основними національними економічними інтересами є забезпечення економічної стійкості, високої конкурентоспроможності української економіки у світовому економічному середовищі та досягнення на цій основі високих стандартів якості життя населення. При цьому економічна стійкість – це здатність економічної системи витримувати вплив шоків, зокрема тих, які виникають внаслідок реалізації внутрішніх чи зовнішніх загроз, та продовжувати підтримувати стале економічне зростання. Досягнення національних економічних інтересів вимагає формування і реалізації державної політики, спрямованої як на стале нарощення конкурентоспроможності економіки України, так і на поступове зміцнення показників економічної стійкості і, відповідно, невразливості національної економіки до зовнішніх і внутрішніх загроз. Відтак державна політика у сфері забезпечення економічної безпеки має два взаємопов'язаних напрями – напрям розвитку та безпековий напрям. Одним з основних викликів та загрозою у сфері інвестиційно-інноваційної безпеки лишається відсутність механізму оцінки (скрінгу) прямих іноземних інвестицій, які залучаються в об'єкти, що мають стратегічне значення для національної безпеки України [7].

Загалом інвестиційна складова частина займає провідне місце в економічній безпеці країни, а забезпечення реалізації національних інтересів має бути провідною метою інвестиційної політики держави. Процес забезпечення інвестиційної безпеки неможливий без систематичного

проведення оцінювання стану інвестиційної безпеки як самими інвесторами, так і органами державної влади. Значення інвестиційного процесу в умовах трансформації економіки постійно посилюється у зв'язку з розширенням сфер інвестування, ускладнення структури економіки та виникнення нових загроз економічній безпеці держави [8, с. 274, 278].

У Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» вказується про посилення загроз для критичної інфраструктури, що пов'язані з погіршенням її технічного стану, відсутністю інвестицій в її оновлення та розвиток [9]. Тому для стимулювання подальшого економічного розвитку України по індустріально-інноваційному шляху потрібне максимальне використання можливостей прямих іноземних інвестицій і підвищення ефективності процесів їх залучення. Прямі іноземні інвестиції представляють найбільш затребувану форму капіталовкладень, що дозволяє здійснити реалізацію великих і важливих проєктів і забезпечує впровадження новітніх технологій у нашій країні. Із моменту надбання незалежності одним із пріоритетних завдань державної політики України є підтримка сприятливого інвестиційного клімату і подальше стимулювання припливу прямих іноземних інвестицій в економіку держави. При цьому інвестиції, на відміну від торгівлі, є могутнішим засобом втручання в економічний суверенітет. Для стабільного розвитку економіки держави важлива не лише кількісна, але і якісна характеристика інвестиційних вкладень. Саме якісна складова частина інвестицій, їхній зміст може викликати виникнення загроз для національної безпеки держави в глобальних масштабах [10, с. 31].

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» [11] інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект. При цьому інвестиційна діяльність провадиться, зокрема, на основі: іноземного інвестування, що здійснюється іноземними державами, юридичними особами та громадянами іноземних держав; спільного інвестування, що здійснюється юридичними особами та громадянами України, юридичними особами та громадянами іноземних держав. Суб'єктами (інвесторами і учасниками) інвестиційної діяльності можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави.

Механізм забезпечення інвестиційної безпеки – це система організаційних, економічних, інституційних та правових заходів впливу на формування стану економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів досягти такого рівня інвестування економіки, який гарантував би її розширене відтворення та захист національних економічних інтересів, а також своєчасне виявлення, попередження та ліквідацію загроз інвестиційній безпеці держави [12, с. 89].

Необхідно зазначити, що Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України розроблений проєкт Закону України «Про здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України» (№ 5011 від 03.02.2021 року). Проєктом Закону пропонується врегулювати питання здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України, та визначається порядок проведення оцінки впливу таких інвестицій на національну безпеку України. Основними положеннями законопроекту є: уточнення необхідного понятійного апарату (визначаються поняття: суб'єкт господарювання, що має стратегічне значення для національної безпеки України; правочин щодо здійснення іноземних інвестицій та ін.); визначення принципів здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України, зокрема забезпечення національних інтересів та безпеки України; мінімальність необхідного регулювання, об'єктивності та правової визначеності щодо повноважень і обов'язків державних органів, іноземних інвесторів, що здійснюють інвестиції у стратегічних сферах; визначення видів діяльності, що мають стратегічне значення для національної безпеки України [13].

Таким чином, забезпечення інвестиційної безпеки держави як синергетичного поєднання безпек ієрархічної вертикалі можливе через упорядкування процесу ідентифікації загроз, їх оцінки та заходів реагування на підставі закріплених у рамках єдиної системи формальних і неформальних норм, характеристики та взаємозв'язки яких орієнтовані на повноцінну, комплексну і збалансовану, узгоджену між собою реалізацію функцій державного управління інвестиційною безпекою національної економіки. Важливість комплексного підходу в заходах забезпечення інвестиційної безпеки також полягає в тому, що

загрозам притаманна трансформація з одного ієрархічного рівня на інший [14].

Використання комплексного підходу до забезпечення економічної та інвестиційної безпеки держави забезпечує врахування усіх базових чинників впливу, здійснення їх аналізу для подальшого прогнозування можливих негативних наслідків. Зокрема, це стосується необхідності врахування трансформаційних змін, що відбуваються з транснаціональною організованою злочинністю, які прямо чи опосередковано впливають на національну безпеку держави, знижуючи її рівень. Насамперед, це загрози, пов'язані з можливістю використання транснаціональною економічною злочинністю інвестиційної діяльності як інструменту для ослаблення економічної безпеки держави. Особливо важливим це є у випадку здійснення прямих іноземних інвестицій у стратегічні підприємства, зокрема, оборонної сфери.

При цьому під транснаціональною організованою злочинністю слід розуміти якісно нову форму розвитку національної організованої злочинності, один із вищих рівнів кримінальної еволюції, суб'єктами якої є стійкі злочинні організації, сфера впливу та діяльність яких у вигляді злочинного промислу розповсюджується на декілька держав, групу суміжних держав, регіон, континент або світове співтовариство. Транснаціональна організована злочинність є результатом діяльності організованої злочинності, її трансформації, виходом за межі території однієї держави, внаслідок чого та набула міжнародних, глобальних масштабів. По суті, це один із вищих рівнів кримінальної еволюції, викоренити який практично неможливо, але цілком реально зменшити її негативний вплив на сучасну світову економіку та політику. Організована злочинна діяльність корисливого спрямування, яка представляє собою злочинний промисел, на сучасному етапі розвитку суспільства досить часто спрямовується на отримання не лише матеріальних благ та фінансових ресурсів, а й численних привілеїв зовні нематеріального характеру. Такі привілеї зазвичай полягають у реальній можливості окремих осіб

опосередковано впливати на політику держави, напрямом її соціально-економічного розвитку або самим долучатися до управління державою чи окремими її інститутами [15, с. 190, 192–193].

Висновки. Важливою складовою частиною забезпечення економічної безпеки держави є інвестиційна безпека, зокрема, в частині оцінки можливих загроз від здійснення іноземних інвестицій у стратегічні підприємства. Для запобігання використанню транснаціональною організованою злочинністю інвестиційної діяльності зі злочинною метою та вдосконалення правового забезпечення інвестиційної безпеки необхідним є: вдосконалення правового механізму впровадження скринінгу іноземних інвестицій у стратегічні підприємства як одного зі способів забезпечення економічної безпеки держави; створення та законодавче закріплення системи оцінки іноземних інвестицій у стратегічні підприємства; здійснення постійного моніторингу процесу інвестування у стратегічні підприємства та внесення за необхідності відповідних змін і доповнень до чинного законодавства.

Проект Закону України «Про здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України» (№ 5011 від 03.02.2021 року), розроблений Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, визначає основи правового регулювання здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України та порядок проведення оцінки впливу таких інвестицій на національну безпеку України. Прийняття зазначеного законопроекту позитивно вплине на захист національних інтересів та безпеки держави, оскільки буде запроваджено відповідну систему оцінки впливу іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення. Крім того, це повинно сприяти економічному розвитку стратегічних підприємств, їхньому технологічному оновленню на взаємовигідних для інвестора та держави умовах.

Список літератури:

1. Закревська Л.М., Заїнчковський А.О. Інвестиційна безпека як складова економічної безпеки. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/24529/1/66.pdf> (дата звернення: 25.03.2021).
2. Новікова К.І. Інноваційно-інвестиційна безпека: сучасні виклики та загрози. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Випуск 16. Частина 2. С. 26–30. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_16/2/7.pdf (дата звернення: 25.03.2021).
3. Національна економічна стратегія на період до 2030 року: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179> (дата звернення: 25.03.2021).

4. Жаровська Г.П. Транснаціональна злочинність як реальна загроза національній безпеці України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 27(3). С. 33–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_27%283%29__10 (дата звернення: 25.03.2021).
5. Тацієнко В. Актуальність дослідження питань протидії транснаціональній економічній злочинності. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 244–248. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/12/46.pdf> (дата звернення: 25.03.2021).
6. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 25.03.2021).
7. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року (проект). URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=65355ae8-3a6a-47e8-a0fdf4a02adfe66c&title=ProektUkazuPrezidentaUkrainiproRishenniaRadiNatsionalnoiBezpekiIOboroniUkrainiVid-2021-RokuproStrategiiuEkonomichnoiBezpekiUkrainiNaPeriodDo2025-Roku> (дата звернення: 25.03.2021).
8. Недашківський М.М., Подгорна К.Ю. Інвестиційна безпека України в сучасних умовах. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 1. С. 274–280. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2012_1_28 (дата звернення: 25.03.2021).
9. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни» : затверджено Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 25.03.2021).
10. Бойчук Р.П. Проблеми правового забезпечення інвестиційної безпеки України. *Право та інновації*. 2017. № 4(20). С. 28–35. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Boychuk20.pdf> (дата звернення: 25.03.2021).
11. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення: 25.03.2021).
12. Бондарук Т.Г., Бондарук О.С. Інвестиційна безпека держави: стратегічні цілі та механізм забезпечення. *Статистика України*. 2019. № 2. С. 83–91. URL: <https://su-journal.com.ua/index.php/journal> (дата звернення: 25.03.2021).
13. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України» (№ 5011 від 03.02.2021 року). URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70997 (дата звернення: 25.03.2021).
14. Нікітенко Д.В. Загрози інвестиційній безпеці держави: сутність та класифікація. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2018. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?n=12&y=2018> (дата звернення: 25.03.2021).
15. Скулиш Є.Д., Глушков В.О. Поняття транснаціональної організованої злочинності та її співвідношення з тероризмом. *Право і суспільство*. 2012. № 2 С. 190–194. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/2_2012/42.pdf (дата звернення: 25.03.2021).

Bugera S.I. TRANSNATIONAL ORGANIZATIONAL CRIME AS A THREAT TO THE STATE INVESTMENT SECURITY

The article is devoted to the study of the essence of transnational organized crime as a threat to the investment security of the state.

It is noted that an important component of ensuring the economic security of the state is investment security, and in particular, in terms of assessing possible threats from foreign investment in strategic enterprises.

It is emphasized that in order to prevent the use of transnational organized crime by investment activities for criminal purposes and to improve the legal provision of investment security, it is necessary to: improve the legal mechanism for screening foreign investment in strategic enterprises as one way to ensure economic security; creation and legislative consolidation of the system of evaluation of foreign investments in strategic enterprises; carrying out constant monitoring of the process of investing in strategic enterprises and making appropriate changes and additions to the current legislation if necessary.

Attention is drawn to the fact that the draft Law of Ukraine On Foreign Investment in Business Entities of Strategic Importance for National Security of Ukraine (№ 5011 of 03.02.2021) developed by the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine defines the basics legal regulation of foreign investments in economic entities that are of strategic importance for the national security of Ukraine and the procedure for assessing the impact of such investments on the national security of Ukraine. Adoption of this bill will have a positive impact on the protection of national interests and security of the state as it will introduce an appropriate system for assessing the impact of foreign investment in economic entities of strategic importance. In addition, it should contribute to the economic development of strategic enterprises, their technological renewal on mutually beneficial terms for the investor and the state.

Key words: *transnational organized crime, economic security, investment security, investment screening, strategic enterprises.*